

- **translated title:** Европейска социална харта (ревизирана)
- **publisher responsibility:** State Gazette
- **original title of the convention in English:** European Social Charter (revised)
- **identification number of the convention:** ETS 163
- **place of the translation:** Bulgaria
- **name of the publisher:** State Gazette
- **date of the translation:** n/a
- **status of the translation:** an official translation
- **host item:** State Gazette, No. 43, 4 May 2000
- **ISBN:** n/a

Европейска социална харта (ревизирана)

ПРЕАМБИЮЛ

Правителствата, подписали тази харта, като членове на Съвета на Европа, вземайки предвид, че целта на Съвета на Европа е постигането на по-голямо единство между неговите членове, за да запазят и осъществят идеалите и принципите, които са тяхно общо наследство, и да съдействат за своя икономически и социален прогрес, в частност чрез защитата и по-нататъшното реализиране на правата на човека и основните свободи;

вземайки предвид, че с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. и протоколите към нея, страните - членки на Съвета на Европа, се споразумяха да осигурят на своите народи гражданските и политическите права и свободи, предвидени в тези документи;

вземайки предвид, че с Европейската социална харта, открита за подписване в Торино на 18 октомври 1961 г., и протоколите към нея, страните - членки на Съвета на Европа, се споразумяха да осигурят на своите народи социалните права, предвидени в тези документи с цел да подобрят тяхното жизнено равнище и социално благосъстояние;

припомняйки, че Конференцията на министерско равнище по правата на човека, състояла се в Рим на 5 ноември 1990 г., подчерта нуждата, от една страна, да се запази неделимият характер на всички права на човека, били те граждански, политически, икономически, социални или културни, и, от друга страна, да се даде нова сила на Европейската социална харта;

решени, както бе определено по време на Конференцията на министрите, състояла се в Торино на 21 и 22 октомври 1991 г., да осъвременят и пригледат основните постановки на хартата така, че да вземат под внимание в частност фундаменталните социални промени, които настъпиха след приемането ѝ;

признавайки предимството в една ревизирана харта, съставена с цел постепенно да замести Европейската социална харта, да бъдат обединени правата, гарантирани от така изменената харта, правата, гарантирани от Допълнителния протокол от 1988 г., както и добавени нови права,

се споразумяха за следното:

ЧАСТ I

Договарящите страни приемат за цел на своята политика, която да бъде провеждана с всички подходящи средства от национален и международен характер, постигането на условия за ефективно упражняване на следните права и принципи:

1. Всеки следва да има възможност да се издържа от професия, която е избрал по свободна воля.
2. Всички работници имат право на справедливи условия на труд.
3. Всички работници имат право на безопасни и здравословни условия на труд.
4. Всички работници имат право на справедливо възнаграждение, достатъчно за поддържането на прилично жизнено равнище за тях и техните семейства.
5. Всички работници и работодатели имат право на свободно сдружаване в национални или международни организации за защита на техните икономически и социални интереси.
6. Всички работници и работодатели имат право да сключват колективни трудови договори.
7. Децата и младежите имат право на специална закрила срещу физическите и моралните опасности, на които са изложени.
8. Работещите жени, в случай на майчинство, имат право на специална закрила.
9. Всеки има право на подходящи условия за професионално ориентиране, за да му се помогне в избора на професия, съответстваща на неговите лични способности и интереси.
10. Всеки има право на подходящи условия за професионално обучение.
11. Всеки има право да се ползва от мерки, съдействащи му да постигне възможно най-добро здравословно състояние.
12. Всички работници и лицата на тяхна издръжка имат право на социално осигуряване.
13. Всеки, който не разполага с достатъчно средства, има право на социална и медицинска помощ.
14. Всеки има право да се ползва от услугите на службите за социални грижи.
15. Инвалидите имат право на независим живот, социално интегриране и участие в живота на общността.
16. Семейството, като основна клетка на обществото, има право на подходяща социална, правна и икономическа закрила, за да се осигури неговото пълно развитие.
17. Децата и младежите имат право на подходяща социална, правна и икономическа закрила.
18. Гражданите, на която и да е от договарящите страни, имат право да упражняват доходоносна дейност на територията на всяка друга договаряща страна при равни условия с гражданите на последната, като ограничения са възможни на основата на сериозни икономически или социални причини.

19. Работниците мигранти, граждани на една от договарящите страни, и техните семейства имат право на защита и помощ на територията на всяка от другите договарящи страни.

20. Всички работници имат право на равни шансове и еднакво отношение в областта на заетостта и професията без дискриминация, основана на пола.

21. Работниците имат право да бъдат информирани и до тях да се допитват в рамките на предприятието.

22. Работниците имат право на участие в определянето и подобряването на условията на труд и на работната среда в предприятието.

23. Всеки възрастен човек има право на социална закрила.

24. Всички работници имат право на защита при освобождаване от работа.

25. Всички работници имат право на защита на вземанията си при неплатежоспособност на техния работодател.

26. Всички работници имат право на зачитане на тяхното достойнство на работното им място.

27. Всички лица, които имат семейни задължения и които са наети или желаят да бъдат наети на работа, имат право на това, без да бъдат дискриминирани и, доколкото е възможно, без наличие на противоречие между тяхната заетост и семейните им задължения.

28. Представителите на работниците в предприятията имат право на защита срещу действия в тяхна вреда и следва да разполагат с необходимите условия за упражняване на техните функции.

29. Всички работници имат право да бъдат информирани и до тях да се допитват при масови съкращения на работна ръка.

30. Всеки има право на закрила срещу бедност и социална изолация.

31. Всеки има право на жилище.

ЧАСТ II

Договарящите страни се задължават, както е предвидено в част III, да се считат обвързани със задълженията, предвидени в следващите членове и алинеи.

Член 1

Право на труд

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на труд договарящите страни се задължават:

1. да приемат като една от приоритетните си цели и отговорности постигането и поддържането на колкото е възможно по-високо и по-стабилно равнище на заетост с оглед постигането на пълна заетост;

2. да защитават ефективно правото на работника да придобива средствата си за издръжка чрез професия, която е избрал по свободна воля;

3. да създават или поддържат безплатни служби за наемане на работа за всички работници;

4. да осигуряват или способстват за подходящо професионално ориентиране, професионално обучение и професионална рехабилитация.

Член 2

Право на справедливи условия на труд

За да се осигури ефективно упражняване на правото на справедливи условия на труд, договарящите страни се задължават:

1. да определят разумна продължителност на работния ден и на работната седмица, като работната седмица трябва постепенно да се намалява до продължителност, каквато позволява нарастването на производителността и другите съответни производствени фактори;
2. да предвидят официални платени празнични дни;
3. да осигурят платен годишен отпуск в размер най-малко на четири седмици;
4. да предотвратяват рисковете в определени опасни или нездравословни професии, а където все още не е възможно да се предотвратят напълно или намалят значително тези рискове, да осигурят или намалено работно време, или допълнителен платен отпуск на работниците, упражняващи такива професии;
5. да осигурят ежеседмична почивка, която да съвпада, доколкото е възможно, с деня, признат за почивен от традицията или обичаите в страната или региона;
6. да осигурят възможност работниците да бъдат информирани в писмена форма във възможно най-кратък срок, във всеки случай не по-късно от два месеца след датата на наемане на работа, за основните условия на договора или трудовото правоотношение;
7. да осигурят работниците, наети за нощна работа, да се ползват от мерки, които отчитат специфичния характер на тази работа.

Член 3

Право на безопасни и здравословни условия на труд

С цел да се осигури ефективно упражняване на правото на безопасни и здравословни условия на труд договарящите страни се задължават в консултация с организациите на работодателите и работниците:

1. да изготвят, приложат и периодично преразглеждат съгласувана национална политика по безопасност на труда, професионално здравеопазване и работна среда; водещата цел на тази политика е да подобри професионалната безопасност и здравеопазване и да предотвратява злополуки и вреди за здравето, които произтичат, свързани са или възникват по време на работа, по-специално чрез свеждане до минимум на причините за злополуки, присъщи на работната среда;
2. да приемат законодателство за безопасността и здравеопазването в труда;
3. да способстват за прилагането на такова законодателство със средствата на контрола;
4. да способстват за непрекъснатото усъвършенстване на услугите за професионално здравеопазване за всички работници предимно с превенция и консултации.

Член 4

Право на справедливо възнаграждение

За да се осигури ефективното упражняване на правото на справедливо възнаграждение, договарящите страни се задължават:

1. да признаят правото на работниците на възнаграждение, достатъчно да осигури на тях и техните семейства прилично жизнено равнище;
2. да признаят правото на работниците на повишена норма на заплащане за извънредна работа, с изключение на някои определени случаи;
3. да признаят правото на мъжете и жените работници на равно заплащане за равен труд;
4. да признаят правото на всички работници на разумен срок на предизвестие при освобождаване от работа;
5. да разрешават удържки от заплатите само при условията и в размерите, регламентирани от националното законодателство или определени в колективни трудови договори или арбитражни решения.

Упражняването на тези права се обезпечава чрез свободно сключени колективни трудови договори, чрез законово установен механизъм за определяне на заплатите или чрез други средства, съответстващи на националните условия.

Член 5

Право на организиране

С цел да се осигури или съдейства за упражняването на свободата на работниците и на работодателите да образуват местни, национални или международни организации за защита на техните икономически и социални интереси и да членуват в тези организации договарящите страни се задължават тяхното национално законодателство и неговото прилагане да не накърняват тази свобода. Степента, в която гаранциите, предвидени в този член, се прилагат по отношение на полицията, се определя от националното законодателство. Принципът, по който се прилагат тези гаранции по отношение на служещите във въоръжените сили, и степента, в която те се прилагат спрямо тази категория лица, се определят също от националното законодателство.

Член 6

Право на сключване на колективни трудови договори

За да се осигури ефективното упражняване на правото на сключване на колективни трудови договори, договарящите страни се задължават:

1. да съдействат за провеждането на съвместни консултации между работниците и работодателите;
2. да съдействат, когато това е необходимо и подходящо, за създаването на механизъм за доброволни преговори между работодателите или организации на работодатели и организации на работниците с цел условията за наемане на работа да се определят с колективни трудови договори;
3. да съдействат за създаването и използването на подходящи процедури за помирение и доброволен арбитраж за решаване на трудовите спорове; и признават:
4. правото на работниците и на работодателите на колективни действия в случай на конфликт на интересите, включително и правото на стачка, като се

спазват задълженията, които биха могли да произтичат от сключените преди това колективни договори.

Член 7

Право на децата и младежите на закрила

За да се осигури ефективно упражняване на правото на децата и младежите на закрила, договарящите страни се задължават:

1. да определят минималната възраст за наемане на работа да бъде петнадесет години, като все пак изключения се допускат по отношение на деца, заети в определени видове лека работа, които не са вредни за тяхното здраве, морал или образование;
2. да определят минималната възраст за наемане на работа да бъде осемнадесет години за някои определени професии, които се считат за опасни или нездравословни;
3. да забранят наемането на лица, които още не са завършили задължителното си образование, на такава работа, която би ги лишила от възможността да получат това образование пълноценно;
4. да ограничат работното време за работниците на възраст до осемнадесет години така, че то да съответства на нуждите на тяхното развитие и по-конкретно на нуждата им от професионално обучение;
5. да признаят правото на младите работници и стажанти на справедливо заплащане или на други подходящи възнаграждения;
6. да предвидят мерки, според които времето, изразходвано от младежите за тяхната професионална подготовка по време на нормалното времетраене на работата със съгласието на работодателя, да бъде разглеждано като част от работния ден;
7. да осигурят минимум четири седмици платен годишен отпуск за работниците на възраст до осемнадесет години;
8. да забранят наемането на работници на възраст до осемнадесет години на нощна работа, с изключение на някои професии, предвидени в националното законодателство;
9. да предвидят мерки, според които работниците на възраст до осемнадесет години, заети в някои професии, предвидени в националното законодателство, да подлежат на редовен медицински преглед;
10. да осигурят специална защита на децата и младежите срещу физически и морални опасности, на които са изложени, и по-специално срещу опасностите, произтичащи пряко или косвено от тяхната работа.

Член 8

Право на работещите жени на закрила на майчинството

За да осигурят ефективното упражняване на правото на работещите жени на закрила при майчинство, договарящите страни се задължават:

1. да осигурят на работещите жени преди и след раждане отпуск в размер на не по-малко от четиринадесет седмици било под формата на платен отпуск или под формата на подходяща помощ от социалното осигуряване или от обществените фондове;

2. да считат за незаконни действията на работодател, който уведоми, че уволнява от работа жена в периода от момента, в който тя го е известила, че е бременна, до изтичането на отпуска ѝ по майчинство или ако я уведоми, че я уволнява на такава дата, че срокът на предизвестието да изтича по време на този период;
3. да осигурят на майките, които кърмят своите деца, достатъчно свободно време за тази цел;
4. да регламентират наемането на бременни жени, жени в периода непосредствено след раждане и жени кърмачки за нощна работа;
5. да забранят наемането на бременни жени, жени в периода непосредствено след раждане и жени кърмачки за подземна работа в мините и за всяка друга работа, която е неподходяща за тях поради нейния опасен, нездравословен или тежък характер, и да вземат необходимите мерки за защита на тези жени в техните трудови правоотношения.

Член 9

Право на професионално ориентиране

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на професионално ориентиране договарящите страни се задължават, според необходимостта, да осигурят или да съдействат за създаването на служба, която да помага на всички лица, включително и на инвалидите, да решават своите проблеми, свързани с избора на професия или на професионално развитие, като се държи сметка за индивидуалните качества на лицето и връзката между тези качества и възможностите за заетост, като тази помощ е безплатна както за младежите, включително учениците, така и за възрастните.

Член 10

Право на професионално обучение

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на професионално обучение договарящите страни се задължават:

1. да осигурят или да съдействат, според необходимостта, за техническото и професионално обучение на всички лица, включително и на инвалидите, като се консултират с професионалните организации на работодателите и на работниците, както и да предоставят условия за достъп до висше техническо и университетско образование, включително на основата на индивидуалните способности;
2. да осигурят или съдействат за създаването на система за стажуване и на други системи за обучение на юноши и девойки в различни професии;
3. според необходимостта да осигурят или съдействат за осигуряването на:
  - а) подходящи и лесно достъпни условия за подготовка на пълнолетни работници;
  - б) специални условия за професионална подготовка на пълнолетни работници, която е станала необходима вследствие на технологичното развитие или на нови тенденции в заетостта;
4. според необходимостта да осигурят или съдействат за осигуряването на специални мерки за професионална преквалификация и трудова реинтеграция на лица, които са безработни за продължителен срок;

5. да насърчават пълното използване на облекченията, предвидени в съответни разпоредби, като:
- a) намаляване или премахване на всякакви вноски и такси;
  - b) предоставяне на финансова помощ в необходимите случаи;
  - c) включване в нормалното работно време на времето, изразходвано от работника или служителя през работния ден за повишаване на неговата квалификация по настояване на работодателя;
  - d) осигуряване чрез подходящ контрол и при консултации с организациите на работодателите и на работниците на ефективност на системата за стажуване и на всяка друга система за обучаване на млади работници, както и на необходимата защита на младите работници като цяло.

Член 11

Право на опазване на здравето

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на опазване на здравето договарящите страни се задължават да предприемат пряко или в сътрудничество с държавни или частни организации необходимите мерки, насочени в частност към:

- 1. премахване, доколкото е възможно, на причините за заболявания;
- 2. създаване на служби за консултации и образование с цел подобряване на здравето и развиване на чувство за индивидуална отговорност по въпросите на здравеопазването;
- 3. предотвратяване, доколкото е възможно, на епидемиите, ендемиите и на другите болести, както и на злополуки.

Член 12

Право на социално осигуряване

С цел да обезпечат ефективното упражняване на правото на социално осигуряване договарящите страни се задължават:

- 1. да създадат или поддържат система за социално осигуряване;
- 2. да поддържат системата за социално осигуряване на задоволително равнище, но не по-ниско от равнището, необходимо за ратифициране на Европейския кодекс за социално осигуряване;
- 3. да полагат усилия за постепенно повишаване на равнището на системата за социално осигуряване;
- 4. да предприемат стъпки, като сключват съответни двустранни и многостранни споразумения или по друг начин и при спазване на условията, предвидени в тези споразумения, за да обезпечат:
  - a) равно третиране на гражданите на другите договарящи страни с техните собствени граждани по отношение на правото на социално осигуряване, включително запазване на обезщетенията, предоставяни от законодателството в областта на социалното осигуряване, независимо от придвижванията на тези лица между териториите на договарящите страни;
  - b) предоставяне, поддържане и възстановяване на правото на социално осигуряване чрез такива средства, като присъединяване на периодите на

осигуряване или трудов стаж, натрупани в съответствие със законодателството на която и да е от договарящите страни.

Член 13

Право на социална и медицинска помощ

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на социална и медицинска помощ договарящите страни се задължават:

1. да осигурят необходимата помощ за всяко лице, което не разполага с достатъчно средства и което не е в състояние да си осигури тези средства със собствени сили или да ги получи от друг източник, в частност от обезщетения по схема за социално осигуряване, а в случай на болест - да му осигурят грижите, които се изискват от неговото състояние;
2. да гарантират, че политическите или социалните права на лицата, получаващи такава помощ, няма да бъдат ограничавани по тази причина;
3. да осигурят всекиму възможност да получава от компетентни държавни или частни служби такива съвети и лична помощ, каквито са необходими, за да се предотврати, отстрани или облекчи негова лична или семейна нужда;
4. да прилагат разпоредбите на ал. 1, 2 и 3 на този член към намиращите се на законно основание на тяхна територия граждани на някоя от другите договарящи страни по същия начин, както по отношение на своите собствени граждани в съответствие със задълженията, произтичащи за договарящите страни от Европейската конвенция за социална и медицинска помощ, подписана в Париж на 11 декември 1953 г.

Член 14

Право на помощ от службите за социални грижи

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на помощ от службите за социални грижи договарящите страни се задължават:

1. да насърчават или организират дейността на служби, които биха съдействали чрез методите на социалната работа за благосъстоянието и развитието на отделните лица и групи в обществото, както и за тяхното приспособяване към социалната среда;
2. да поощряват участието на отделни лица и на доброволчески или други организации в създаването и дейността на такива служби.

Член 15

Право на инвалидите на независимост, социално интегриране и участие в живота на обществото

С цел да осигурят на инвалидите, независимо от възрастта и причините за инвалидността, ефективно упражняване на правото на независимост, социално интегриране и участие в живота на обществото договарящите страни се задължават в частност:

1. да вземат необходимите мерки, за да осигурят на инвалидите професионално ориентиране, образование и професионално обучение в рамките на общите схеми, където това е възможно, а където не е възможно - чрез

специализирани държавни или частни институции;

2. да съдействат за техния достъп до заетост чрез всякакви мерки, насочени към насърчаване на работодателите да наемат и задържат на работа лица с инвалидности в обикновената работна среда, както и да приспособяват работните условия към потребностите на инвалидите, а където това не е възможно поради характера на трудовата непълноценност, да уреждат или създават заетост в специални предприятия за инвалиди в съответствие с нивото на инвалидността; в някои случаи тези мерки могат да се състоят в специално трудоустрояване или услуги;

3. да съдействат за тяхното цялостно социално интегриране и участие в живота на обществото и по-специално чрез предприемане на мерки, включително технически помощни средства, с цел преодоляването на бариери в общуването и подвижността, както и осигуряване на достъп до транспорт, жилища, културни прояви и развлечения.

Член 16

Право на семейството на социална, правна и икономическа защита

С цел да се осигурят условията, необходими за всестранното развитие на семейството, което е основна клетка на обществото, договарящите страни се задължават да съдействат за икономическата, правната и социалната защита на семейния живот с такива средства, като социални и семейни помощи, данъчни облекчения, предоставяне на семейно жилище, помощ за новобрачните семейства и други подходящи мерки.

Член 17

Право на децата и младежите на социална, правна и икономическа защита

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на децата и младежите да израстват в среда, която създава условия за пълното разгръщане на личността им и техните физически и умствени възможности, договарящите страни се задължават, пряко или в сътрудничество с обществени и частни организации, да вземат всички необходими и подходящи мерки, насочени към:

1. а) осигуряване за децата и младежите, и предвид правата и задълженията на техните родители, на съответните грижи, подпомагане, образование и обучение, от които те се нуждаят, и по-специално чрез осигуряване на условия за създаването или поддържането на институции и услуги, достатъчни и подходящи за тази цел;

б) защита на децата и младежите срещу липса на грижи, насилие или експлоатация;

в) осигуряване на защита и специализирана помощ от страна на държавата за деца и младежи, лишени временно или завинаги от семейна закрила;

2. предоставяне на безплатно основно и средно образование на децата и младежите, както и насърчаване на редовната посещаемост в училище.

Член 18

Право на доходоносна дейност на територията на други договарящи страни

За да осигурят ефективното осъществяване на правото на упражняване на доходоносна дейност на територията на която и да е друга договаряща страна, договарящите страни се задължават:

1. да прилагат либерално съществуващото законодателство;
2. да опростят съществуващите формалности и да намалят или премахнат държавните и други вземания и такси, подлежащи на плащане от работниците чужденци или от техните работодатели;
3. да либерализират на индивидуална или колективна основа законодателството, регулиращо наемането на работници чужденци; и признават:
4. правото на техните граждани да напускат страната си, за да упражняват доходоносна дейност на територията на другите договарящи страни.

Член 19

Право на работещите мигранти и на техните семейства на защита и помощ

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на работниците мигранти и техните семейства на защита и помощ на територията на която и да е договаряща страна договарящите страни се задължават:

1. да поддържат или да се уверят, че са налице подходящи и безплатни услуги за съдействие на тези работници, по-специално при получаването на точна информация, както и да предприемат всички подходящи мерки, доколкото позволява националното законодателството, срещу заблуждаваща пропаганда относно емиграцията и имиграцията;
2. да приемат подходящи мерки в рамките на своята юрисдикция за облекчаване напускането, пътуването и приемането на тези работници и техните семейства и в рамките на своята юрисдикция да им осигуряват по време на пътуването необходимото санитарно и медицинско обслужване и хигиенни условия;
3. да насърчават, според случая, сътрудничеството между службите за социална помощ - държавни и частни, от страните на емиграция и имиграция;
4. доколкото тези въпроси са уредени в законодателството или са под контрола на административните власти, да гарантират на работниците, намиращи се на законно основание на тяхна територия, отношение не по-малко благоприятно от отношението им към своите граждани по следните въпроси:
  - a) заплащане и други условия на труд и наемане на работа;
  - b) членство в синдикални организации и използване на преимуществата, предлагани от колективните договори;
  - c) настаняване в жилище;
5. да осигуряват на работниците, намиращи се на законно основание на тяхна територия, отношение не по-малко благоприятно от отношението към

собствените граждани относно данъците, таксите и вноските, които подлежат на плащане във връзка с наетите на работа лица;

6. да улесняват, доколкото е възможно, събирането на семейството на работника мигрант, на когото е разрешено да се установи на тяхна територия;

7. да осигуряват на работниците, намиращи се на законно основание на тяхна територия, отношение не по-малко благоприятно от отношението към собствените им граждани при процесуално-правните действия във връзка с въпроси, упоменати в този член;

8. да гарантират на работниците, намиращи се на законно основание на територията им, че няма да бъдат експулсирани от тяхна територия, освен ако застрашават националната сигурност или нарушават обществения ред и добрите нрави;

9. да разрешават в законни лимити работниците мигранти да прехвърлят зад граница такава част от своята печалба и спестявания, каквато те пожелаят;

10. да разпрострат защитата и помощта, предвидени в този член, по отношение на самонаетите работници мигранти, доколкото тези мерки са приложими;

11. да насърчават и улесняват преподаването на работниците мигранти и членовете на техните семейства на националния език на приемната страна, а ако тези езици са няколко, на един от тези езици;

12. да насърчават и улесняват, доколкото е възможно на практика, преподаването на децата на работника мигрант на съответния негов/неин майчин език.

Член 20

Право на равни шансове и еднакво отношение в областта на заетостта и професията без дискриминация на основата на пола

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на равни шансове и еднакво отношение в областта на заетостта и професията без дискриминация, основана на пола, договарящите страни се задължават да признаят това право и да вземат подходящи мерки, за да осигурят или насърчат неговото приложение в следните области:

- a) достъп до работа, защита от уволнение и професионално реинтегриране;
- b) професионално ориентиране, обучение, преквалифициране и професионална рехабилитация;
- c) условия за наемане на работа и условия на труд, включително заплащане;
- d) професионална кариера, включително повишение.

Член 21

Право на информация и допитване

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на работниците да бъдат информирани и до тях да се допитват в рамките на предприятието договарящите страни се задължават да приемат или насърчават мерки, даващи

възможност на работниците или на техни представители, в съответствие с националното законодателство и практика:

а) да бъдат информирани редовно или в подходящо време и по разбираем начин за икономическото и финансовото състояние на предприятието, в което са на работа, с разбирането, че предоставянето на определена информация, което би могло да навреди на предприятието, може да бъде отказано или направено с изискването за конфиденциалност; и

б) да се допитват до тях своевременно за предлагани решения, които биха могли съществено да засегнат интересите на работниците, особено за онези решения, които биха могли да имат значителни последици за заетостта в предприятието.

Член 22

Право на участие в определянето и подобряването на условията на труд и на работната среда

С цел да се осигури ефективното упражняване на участие в определянето и подобряването на условията на труд и на работната среда в предприятието договарящите страни се задължават да приемат или насърчават мерки, даващи възможност на работниците или на техни представители, в съответствие с националното законодателство и практика, да допринасят:

а) за определяне и подобряване на условията на труд, на организацията на труда и на работната среда;

б) за опазване на безопасността и хигиената на труда в предприятието;

с) за организиране на социални и социално-културни услуги и условия в предприятието;

д) за контрол над спазването на законодателството в тези области.

Член 23

Право на възрастните на социална закрила

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на възрастните хора на социална закрила договарящите страни се задължават да приемат или насърчават, пряко или в сътрудничество с обществени или частни организации, подходящи мерки, предназначени:

- да дадат на възрастните хора възможност, колкото може по-дълго да останат пълноценни членове на обществото с помощта на:

а) средства, достатъчни да им позволят да водят прилично съществуване и да играят активна роля в обществения, социалния и културния живот;

б) предоставяне на информация за услуги и условия, които са на разположение на възрастни хора и за възможностите им да ги използват;

- да дадат на възрастните хора възможност свободно да избират своя начин на живот и да водят независимо съществуване в обичайната им среда, докато искат и могат, с помощта на:

а) предоставяне на жилища, отговарящи на техните нужди и на състоянието на тяхното здраве, или на адекватна помощ за приспособяване на техните жилища;

б) здравеопазване и грижи, изисквани от тяхното състояние;

- да гарантират подходяща помощ на възрастните хора, които живеят в съответни заведения, при зачитане на личния им живот, както и участието им във вземането на решения относно условията на живот в заведението.

Член 24

Право на закрила при предсрочно освобождаване от работа

С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на работниците на закрила при предсрочно освобождаване от работа договарящите страни се задължават да признаят:

- а) правото на всички работници да не бъдат освобождавани от работа без основателни причини, свързани с техните възможности или поведение или основани на текущите изисквания на предприятието, институцията или услугата;
- б) правото на работниците, които са освободени без основателна причина, на подходяща компенсация или друго съответно обезщетение.

За тази цел договарящите страни се задължават да осигурят на работника, който счита, че е бил освободен без основателна причина, правото на обжалване пред независим орган.

Член 25

Право на работниците на защита на техните вземания в случаите на неплатежоспособност на техните работодатели

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на работниците на защита на техните вземания в случаите на неплатежоспособност на техния работодател договарящите страни се задължават да осигурят вземанията на работниците, произтичащи от трудови договори или трудови правоотношения, да бъдат гарантирани от гарантираща институция или с друга ефективна форма на защита.

Член 26

Право на зачитане на достойнството на работното място

С цел да се осигури ефективното упражняване на правото на всички работници на зачитане на тяхното достойнство на работното място договарящите страни се задължават чрез консултиране с организациите на работодателите и на работниците:

1. да съдействат за осъзнаване, информиране и предотвратяване на сексуален тормоз на работното място или във връзка с работата и да предприемат всички необходими мерки да предпазят работещите от такова поведение;
2. да съдействат за осъзнаване, информиране и предотвратяване на явно унижително или силно негативно поведение, насочено към определени работещи на работното място или във връзка с работата, и да предприемат всички необходими мерки, за да предпазят работещите от такова поведение.

Член 27

Право на работниците със семейни задължения да имат равни възможности и да бъдат обект на равностойно отношение

С цел да се осигури упражняването на правото на равни възможности и еднакво отношение за работещите мъже и жени със семейни задължения, както и между тези работници и други работници договарящите страни се задължават:

1. да предприемат необходимите мерки, за да:

а) дадат възможност на работещите със семейни задължения да получат работа и да я запазят, както и да се върнат на работа след отсъствие поради тези задължения, включително мерки в областта на професионалното ориентиране и квалификация;

б) вземат предвид техните нужди в смисъл на условия на наемане на работа и социално осигуряване;

в) въведат и подпомагат предоставянето на услуги, обществени или частни, по-специално за целодневно гледане на деца и други подобни грижи за децата;

2. да дадат възможност на който и да е от родителите да получи след изтичане на отпуска за майчинство, отпуск за гледане на дете, срокът и условията за който се определят от националното законодателство, колективните договори или практиката;

3. да създадат гаранции, че семейните задължения сами по себе си не могат да представляват основателна причина за предсрочно освобождаване от работа.

Член 28

Право на представителите на работниците на закрила в предприятията и облекчения за работата им

С цел да се осигури ефективно упражняване на правото на представителите на работниците да осъществяват функциите си договарящите страни се задължават в предприятията им да бъдат осигурени:

а) ефективна закрила срещу действия в тяхна вреда, включително освобождаване на основание на техния статус или дейност като представители на работниците в предприятията;

б) подходящи условия, които да им дадат възможност да осъществяват бързо и ефикасно функциите си, като се вземат предвид системата на индустриални отношения в страната, както и нуждите, големината и възможностите на даденото предприятие.

Член 29

Право на информация и консултации при масово съкращаване на работна ръка

С цел да осигурят ефективно упражняване на правото на работниците да бъдат информирани и до тях да се допитват при масово съкращаване на работна ръка договарящите страни се задължават да предприемат необходимите мерки така, че работодателите да информират и да се допитват своевременно до

представителите на работниците преди такива масови съкращения за начините и средствата за избягване или ограничаване на масовите съкращения и за смекчаване на техните последици, например, чрез предприемане на съпътстващи и социални мерки, насочени по-специално към подпомагане преместването на друго работно място или преквалификация на засегнатите работници.

Член 30

Право на закрила срещу бедност и социална изолация

С цел да се осигури ефективно упражняване на правото на закрила срещу състояние на бедност и социална изолация договарящите страни се задължават:

а) да вземат мерки в рамките на всеобхватен и съгласуван подход за подпомагане на ефективния достъп на лицата, живеещи или застрашени от изпадане в състояние на социална изолация или бедност, както и на техните семейства, за съдействие преди всичко за трудова заетост, жилище, квалификация, образование, както и културна, социална и медицинска помощ;

б) да анализират тези мерки с цел тяхното изменение, ако това е необходимо.

Член 31

Право на жилище

С цел да осигурят ефективно упражняване на правото на жилище договарящите страни се задължават да предприемат мерки, насочени към:

1. подпомагане осигуряването с жилища със съответен стандарт;
2. предотвратяване и намаляване на бездомничеството с цел постепенното му елиминиране;
3. регулиране цените на жилищата така, че те да бъдат достъпни за лицата с недостатъчни ресурси.

ЧАСТ III

Член А

Задължения

1. Предвид разпоредбите на чл. В по-долу всяка от договарящите страни се задължава:

а) да разглежда част I от тази харта като декларация за целите, които тя ще следва с всички подходящи средства, както е посочено във въвеждащия параграф на тази част;

б) да се смята за обвързана с поне шест от следните девет члена на част II от тази харта, а именно чл. 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 и 20;

в) да се смята за обвързана с допълнителен брой членове или алинеи от част II от хартата, които може да избере при условие, че общият брой на членовете или алинеите, по които тя се обвързва, не може да бъде по-малък от 16 члена или 63 номерирани алинеи.

2. Членовете или алинеите, избрани съгласно букви "б" и "в" на ал. 1 от този член трябва да бъдат съобщени на генералния секретар на Съвета на Европа при депозирането на документа за ратифициране, приемане или одобряване.

3. Всяка договаряща страна може да декларира на по-късна дата чрез уведомление, адресирано до генералния секретар, че се смята за обвързана с който и да е член или алинея на част II от хартата, които все още не е приела при условията на ал. 1 на този член. Такива задължения, поети впоследствие, се смятат за неразделна част от ратификацията, приемането или одобряването и имат същия ефект, считано от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период от датата на уведомлението.

4. Всяка договаряща страна ще поддържа система за инспектиране на условията на труд, съобразена с националните условия.

Член В

Връзки с Европейската социална харта и Допълнителния протокол от 1988 г.

1. Някоя от договарящите страни по Европейската социална харта или по Допълнителния протокол от 5 май 1988 г. не може да ратифицира, приеме или одобри тази харта, без да се смята за обвързана най-малко с разпоредбите, отговарящи на съответните разпоредби на Европейската социална харта и, където това е така, на Допълнителния протокол, с които е била обвързана.

2. Приемането на задължения по която и да е от разпоредбите на тази харта има за резултат от датата на влизане в сила на тези задължения по отношение на дадената страна това, че съответната разпоредба на Европейската социална харта и, когато това е така, на Допълнителния протокол от 1988 г. няма да се прилагат по отношение на дадената страна, в случай че тя е обвързана от първия от тези документи или и от двата документа.

ЧАСТ IV

Член С

Надзор по изпълнението на задълженията, съдържащи се в тази харта

Изпълнението на задълженията, съдържащи се в тази харта, е предмет на същия контрол, както и по Европейската социална харта.

Член D

Колективни иски

1. Разпоредбите на Допълнителния протокол към Европейската социална харта, отнасящи се до системата за колективни иски, ще се прилагат и по отношение на задълженията по тази харта за държавите, ратифицирали дадения протокол.

2. Всяка договаряща страна, която не е обвързана от Допълнителния протокол към Европейската социална харта относно системата за колективни иски, може при депозиране на документа си за ратификация, приемане или одобряване на тази харта или в който и да е по-късен момент да декларира чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа, че приема контрол върху изпълнението на задълженията си по тази харта съгласно процедурата, предвидена в упоменатия протокол.

ЧАСТ V

Член E

Недопускане на дискриминация

Упражняването на правата по тази харта следва да бъде осигурено без дискриминация на каквато и да било основа, като раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, национална принадлежност или социален произход, здравословно състояние, връзка с дадено национално малцинство, рождение или друго състояние.

Член F

Освобождаване от изпълнение на задълженията по хартата в случай на война или обществена опасност

1. В случай на война или друга обществена опасност, застрашаваща съществуването на нацията, всяка от договарящите страни може да предприеме мерки, освобождаващи я от изпълнението на нейните задължения по тази харта, но само дотолкова, доколкото ситуацията го налага, и при условие, че тези мерки не са несъвместими с другите ѝ международноправни задължения.

2. Всяка от договарящите страни, която е упражнила правото си на такова освобождаване, е длъжна да информира изчерпателно генералния секретар на Съвета на Европа в рамките на разумен срок за предприетите мерки и породилите ги причини. Тя е длъжна също така да информира генералния секретар за датата, на която е прекратено действието на тези мерки и от която прилагането на разпоредбите от хартата, приети от нея, е възстановено в пълния му обхват.

Член G

Ограничения

1. Правата и принципите, установени в част I, когато са действително реализирани, както и ефективното им упражняване в съответствие с част II, не могат да бъдат предмет на каквито и да е ограничения или резерви, ако те не са предвидени в части I и II, с изключение на регламентирани от закона и необходими в едно демократично общество за защита на правата и свободите на другите или за защита на обществения интерес, националната сигурност, общественото здраве или морал.

2. Ограниченията, позволени по тази харта по отношение на правата и задълженията, посочени в нея, не могат да се прилагат с цел, различна от тази, за която са били предвидени.

Член H

Отношение с вътрешното право или международните споразумения

Разпоредбите на тази харта не могат да накърняват разпоредбите на вътрешното право или на които и да било двустранни или многостранни договори, конвенции или споразумения, които вече са или ще влезнат в сила и по силата на които може да бъде предоставен по-благоприятен режим на защитените лица.

Член I

Изпълнение на поетите задължения

1. Без да бъде във вреда на методите за изпълнение, предвидени в тези членове, съответните разпоредби на чл. 1 до 31 на част II на тази харта се прилагат посредством:

- a) закони и подзаконовни актове;
- b) споразумения между работодателите или техни организации и организациите на работниците;
- c) съчетаване на горните два подхода;
- d) други подходящи средства.

2. Съобразяването със задълженията, произтичащи от разпоредбите на ал. 1, 2, 3, 4, 5 и 7 на чл. 2, ал. 4, 6 и 7 на чл. 7, ал. 1, 2, 3 и 5 на чл. 10 и чл. 21 и 22 на част II от тази харта се счита за ефективно, ако тези разпоредби се прилагат съгласно ал. 1 на този член по отношение на преобладаващото мнозинство от засегнатите работници.

Член J

Изменения

1. Всяко изменение в части I и II на тази харта с цел разширяване на правата, които тя гарантира, както и всяко изменение на части от III до VI, предложени от договаряща страна или от Правителствения комитет, се съобщават на генералния секретар на Съвета на Европа, който ги препраща на договарящите страни по тази харта.

2. Всяко изменение, предложено в съответствие с разпоредбите на предходната алинея, се разглежда от Правителствения комитет, който представя приетия от него текст на Комитета на министрите за одобрение след консултации с Парламентарната асамблея. След одобряването му от Комитета на министрите текстът се изпраща на договарящите страни за приемане.

3. Всяко изменение в част I и част II от тази харта влиза в сила по отношение на приелите го страни в първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период от датата, на която три от договарящите страни са уведомили генералния секретар, че са приели изменението.

По отношение на всяка договаряща страна, която го приеме впоследствие, изменението влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период след датата, на която тази страна е уведомила генералния секретар за това приемане.

4. Всяко изменение в част III до част VI на тази харта влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период след датата, на която договарящите страни са уведомили генералния секретар, че са го приели.

ЧАСТ VI

Член K

Подписване, ратификация и влизане в сила

1. Тази харта е открита за подписване от страните - членки на Съвета на Европа. Тя подлежи на ратификация, приемане или одобряване. Документите за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

2. Тази харта влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период от датата, на която три от страните - членки на Съвета на Европа, са изразили съгласието си да се обвържат с нея в съответствие с предходната алинея.

3. По отношение на всяка страна членка, която впоследствие изрази съгласие да се обвърже с тази харта, тя влиза в сила от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период от датата на депозиране на документа за ратификация, приемане или одобряване.

Член L

Териториална сфера на прилагане

1. Тази харта се прилага на територията на метрополията на всяка от договарящите страни. Всяка договаряща страна може при подписване или депозиране на документа за ратификация, приемане или одобряване, да посочи чрез декларация, адресирана до генералния секретар на Съвета на Европа, територията, която се счита за нейна метрополия за тази цел.

2. Всяка договаряща страна може при подписване или депозиране на документа си за ратификация, приемане или одобряване, или по всяко време след това да заяви чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа, че действието на хартата се разпростира изцяло или частично по отношение на територия или територии, които не са нейна метрополия и са изрично посочени в тази декларация, и за чиито международни отношения тя е отговорна или от чието име е поела международни задължения. Договарящата страна трябва да посочи в декларацията членовете или алинеите от част II на хартата, които тя приема за обвързващи по отношение на териториите, посочени в декларацията.

3. Хартата разпростира прилагането си по отношение на територията или териториите, посочени в гореспоменатата декларация, от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период след датата, на която генералният секретар е получил уведомлението за тази декларация.

4. Всяка договаряща страна може да декларира впоследствие чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа, че по отношение на една или повече от териториите, за които се прилага хартата в съответствие с ал. 2 на този член, тя приема като задължителни които и да са членове или номерирани алинеи, които тя още не е приела по отношение на тази територия или територии. Такива задължения, поети впоследствие, ще се считат за неразделна част от първоначалната декларация по отношение на дадената територия и имат същата сила, считано от първия ден на месеца, следващ изтичането на едномесечен период след датата, на която генералният секретар е получил уведомлението.

Член M

Денонсиране

1. Всяка договаряща страна може да денонсира тази харта само след изтичането на петгодишен период от датата, на която хартата е влезнала в сила по отношение на нея, или след края на всеки последващ двугодишен период и във

всеки от случаите след отправяне на шестмесечно предизвестие до генералния секретар на Съвета на Европа, който съответно информира другите договарящи страни.

2. Всяка договаряща страна може да денонсира в съответствие с разпоредбите на предходната алинея който и да е член или алинея от част II на хартата, приети от нея, при условие че броят на членовете или алинеите, по които тази страна е задължена, не е по-малък съответно от 16 и 63, и че оставащите като задължителни членове или алинеи включват членовете, избрани от договарящата страна измежду тези, които са специално посочени в чл. А, алинея 1, буква б.

3. Всяка договаряща страна може да денонсира тази харта или който и да е член или алинея на част II от хартата при условията, посочени в ал. 1 на този член, по отношение на всяка територия, за която хартата е приложима по силата на декларация, направена в съответствие с ал. 2 на чл. L.

Член N

Приложение

Приложението към тази харта е неразделна част от нея.

Член O

Уведомления

Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява страните - членки на Съвета на Европа, и генералния директор на Международната организация на труда за:

- a) всяко подписване на хартата;
- b) депозирането на всеки документ за ратификация, приемане или одобрение;
- c) всяка дата на влизане в сила на тази харта в съответствие с чл. K;
- d) всяка декларация, направена по приложението на чл. А, ал. 2 и 3, чл. D, ал. 1 и 2, чл. F, ал. 2, чл. L, алинеи 1, 2, 3 и 4;
- e) всяка поправка в съответствие с чл. J;
- f) всяко денонсиране в съответствие с чл. M;
- g) всеки друг акт, уведомление или съобщение, свързано с тази харта.

Удостоверявайки горното, долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха тази ревизирана харта.

Съставена в Страсбург на 3 май 1996 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа предава заверени копия на всяка страна - членка на Съвета на Европа, и на генералния директор на Международната организация на труда.

Приложение

Приложно поле на Европейска социална харта (ревизирана)
по отношение на защитените лица

1. Без да се накърняват разпоредбите на чл. 12, ал. 4, и чл. 13, ал. 4, лицата, посочени в чл. 1 до 17 и от 20 до 31 включват чужденците само дотолкова,

доколкото те са граждани на други договарящи страни, живеещи на законно основание или работещи постоянно на територията на дадената договаряща страна, при разбирането, че горепосочените членове трябва да се тълкуват в светлината на разпоредбите на членове 18 и 19.

Това тълкуване не може да накърнява разпростирането на аналогични права спрямо други лица от която и да е от договарящите страни.

2. Всяка договаряща страна предоставя на бежанците, които отговарят на това понятие съгласно Конвенцията за статута на бежанците, подписана в Женева на 28 юли 1951 г., и Протокола от 31 януари 1967 г. и които пребивават законно на нейна територия, възможно най-благоприятен статут, но при всички случаи не по-малко благоприятен в сравнение със задълженията, поети от договарящата страна по дадената конвенция, както и по всеки друг действащ международноправен документ, приложим към тези бежанци.

3. Всяка договаряща страна предоставя на лицата без гражданство, които отговарят на това понятие съгласно Конвенцията за статута на лицата без гражданство, подписана в Ню Йорк на 28 септември 1954 г., и които пребивават законно на нейна територия, възможно най-благоприятен статут, но при всички случаи не по-малко благоприятен в сравнение със задълженията, поети от договарящата страна по дадената конвенция, както и по всеки друг действащ международноправен документ, приложим към тези лица без гражданство.

Част I, т. 18, и част II, чл. 18, ал. 1

Тези разпоредби не се отнасят до влизането в територията на договарящите страни и не накърняват разпоредбите на Европейската конвенция за установяването, подписана в Париж на 13 декември 1955 г.

Част II

Член 1, ал. 2

Тази разпоредба не се тълкува като въвеждаща забрана или разрешение за приемането на клауза или практика, според която в предприятието да бъде признаван само един синдикат на работниците.

Член 2, ал. 6

Договарящите страни могат да предвидят тази разпоредба да не се прилага:

а) спрямо работници, които имат договорно или фактическо трудово правоотношение с обща продължителност не повече от един месец и/или работна седмица, ненадвишаваща осем часа;

б) когато договорното или фактическото трудово правоотношение има случаен и/или специфичен характер при условие, че в тези случаи неприлагането на тази разпоредба е оправдано от обективни съображения.

Член 3, ал. 4

За целите на тази разпоредба функциите, организацията и условията за осъществяване на тези услуги се определят от националните закони или подзаконовни актове, колективни трудови договори или други начини, подходящи за националните условия.

Член 4, ал. 4

Тази разпоредба се тълкува така, че да не забранява незабавно уволнение в случай на сериозно нарушение.

Член 4, ал. 5

Всяка договаряща страна може да поеме задължението съгласно тази алинея, ако спрямо преобладаващото мнозинство от работниците не се допускат удържки от заплатите по закон, на основание на колективни трудови договори или арбитражни решения, като изключения се правят само за лицата, които не попадат под действието на тези документи.

Член 6, ал. 4

Всяка договаряща страна може, доколкото това я касае, да регламентира със закон упражняването на правото на стачка при условие, че по-нататъшното ограничаване на това право със закона е оправдано при условията на чл. 6.

Член 7, ал. 2

Тази разпоредба не препятства договарящите страни да предвидят в своите законодателства, че младежите, които не са достигнали установената минимална възраст, могат да работят дотолкова, доколкото това е абсолютно необходимо за тяхното професионално обучение, където такава работа се осъществява в съответствие с предписаните от компетентните власти условия и са взети необходимите мерки за защита на здравето и безопасността на тези млади хора.

Член 7, ал. 8

Всяка договаряща страна може да поеме задължението по тази алинея, ако се съобразява с духа на задължението чрез предписание със закон, че преобладаващото мнозинство от лицата под осемнадесетгодишна възраст не могат да бъдат наемани на нощна работа.

Член 8, ал. 2

Тази разпоредба не се тълкува като въвеждаща абсолютна забрана. Изключения могат да се правят например в следните случаи:

- а) ако наетата на работа жена виновно е нарушила трудовата дисциплина и това оправдава прекъсването на трудовото правоотношение;
- б) ако даденото задължение престане да действа;
- с) ако срокът, предвиден в трудовия договор, е изтекъл.

Член 12, ал. 4

Изразът "и, като се спазват условията, предвидени в тези споразумения" в уводната част на тази алинея означава в частност, че по отношение на неосигурителните обезщетения една договаряща страна може да изисква изтичането на установен период на пребиваване, преди да предостави такива обезщетения на граждани на други договарящи страни.

Член 13, ал. 4

Правителствата, които не са страни по Европейската конвенция за социална и медицинска помощ, могат да ратифицират хартата по отношение на тази алинея при условие, че предоставят на гражданите на други договарящи страни третиране, което е в съответствие с разпоредбите на тази конвенция.

Член 16

Закрилата по тази разпоредба се отнася и до семействата с един родител.

Член 17

Тази разпоредба се отнася до всички лица под осемнадесетгодишна възраст, освен ако по силата на закон, приложим за децата, пълнолетие се придобива на по-

ранна възраст, без да се накърняват други специфични разпоредби на хартата, по-специално чл. 7.

Това не налага задължение за предвиждане на задължително образование до гореспоменатата възраст.

Член 19, ал. 6

За целите на приложението на тази разпоредба изразът "семейството на работника мигрант" се тълкува като включващо поне съпруга на работника и неключилите брак деца, доколкото последните се считат от приемащата страна за непълнолетни и са на издръжка на работника мигрант.

Член 20

1. Въпросите на социалното осигуряване, както и други разпоредби, отнасящи се до обезщетения при безработица, старост и наследствени пенсии, могат да бъдат изключени от обхвата на този член.

2. Разпоредбите относно закрилата на жените, особено на бременните, раждането и послеродовия период, не се разглеждат като дискриминиращи във връзка с прилагането на този член.

3. Този член не пречатства приемането на специфични мерки, целящи отстраняване на фактически съществуващи неравноправия.

4. Професионални дейности, които поради характера или средата на осъществяването могат да се възложат само на лица от даден пол, могат да се изключат от обхвата на този член или на някои от неговите разпоредби. Тази разпоредба не трябва да се тълкува като изискваща от договарящите страни да въведат със закон или подзаконови актове списък на професиите, които, поради своя характер или среда на упражняването им, могат да бъдат запазени за лица от даден пол.

Членове 21 и 22

1. За целите на прилагането на тези членове изразът "представители на работниците" означава лица, които са признати за такива по силата на националното законодателство или практика.

2. Изразът "национално законодателство и практика" обхваща в зависимост от конкретния случай, освен законите и подзаконовите актове, колективните трудови договори, други споразумения между работодателите и представителите на работниците, обичаите, както и релевантното прецедентно право.

3. За целите на прилагането на тези членове терминът "предприятие" се разбира като отнасящ се до комплекс от имуществени и неимуществени компоненти, регистриран или не като юридическо лице, създаден да произвежда стоки или да предоставя услуги с цел печалба и с възможност да определя своя собствена пазарна политика.

4. Религиозните общности и техните институции могат да бъдат изключени от прилагането на тези членове, дори ако тези институции са "предприятия" по смисъла на ал. 3. Организации, осъществяващи дейности, които са породени от определени идеални цели или са насочвани от определени морални концепции, идеали и концепции, които са защитени от националното законодателство, могат да бъдат изключени от прилагането на тези членове до степен, необходима за закрила на насоката на дейност на предприятието.

5. Когато в една страна правата, посочени в тези членове, се упражняват от различните клонове на предприятието, дадената договаряща страна се счита за изпълняваща задълженията си, произтичащи от тези разпоредби.

6. Договарящите страни могат да изключат от сферата на приложение на тези членове предприятията с брой на наетите лица, по-малък от този, определен от националното законодателство или практика.

Член 22

1. Тази разпоредба не засяга нито правата и задълженията на страните по отношение приемането на законодателство за здравеопазване и безопасност на работното място, нито правата и задълженията на органите, отговорни за контрола относно тяхното изпълнение.

2. Изразът "социални и социално-културни услуги и условия" се разбира като отнасящ се до социалните и/или социално-културните условия за работниците, осигурени от някои предприятия, като социално подпомагане, спортни площадки, стаи за майки-кърмачки, библиотеки, детски ваканционни лагери и др.

Член 23, ал. 1

За целите на прилагането на тази алинея изразът "колкото може по-дълго" се отнася до физическата, психическата и интелектуалната способност на възрастните хора.

Член 24

1. За целите на този член термините "предсрочно освобождаване" и "освободен" означават прекратяване на трудовото правоотношение по инициатива на работодателя.

2. Този член се отнася за всички работници, но всяка договаряща страна може да изключи от сферата на неговата пълна или частична закрила следните категории наети лица:

а) работници, наети по трудов договор за определен период от време или за определена работа;

б) работници в изпитателен срок или стаж при условие, че това е уговорено предварително и е с разумна продължителност;

с) работници, наети еднократно за кратък период.

3. За целите на този член посочените по-специално причини няма да се смятат за основателни при предсрочно освобождаване:

а) членство в синдикална организация или участие в синдикална дейност в извънработно време или със съгласието на работодателя в работно време;

б) когато се търси назначаване или се действа, или вече е осъществявана дейност в качеството на представител на работниците;

с) подаване на жалба или участие в процедура по повод на обвинение срещу работодател за нарушаване на закони или подзаконови актове или при обръщане за съдействие към компетентни административни власти;

д) раса, цвят на кожата, пол, семейно положение, семейна отговорност, бременност, религия, политически убеждения, национална принадлежност или социален произход;

е) отпуск по майчинство или за отглеждане на дете;

ф) временно отсъствие от работа поради болест или злополука.

4. Обезщетенията или други подходящи помощи при предсрочно освобождаване без основателни причини се определят с националното законодателство, колективните споразумения или с други средства, съответстващи на националните условия.

Член 25

1. Компетентните национални власти могат чрез освобождаване и след съгласуване с организациите на работодателите и на работниците да изключат някои категории работници от закрилата, предвидена в тази разпоредба, поради специфичния характер на техните наемни взаимоотношения.

2. Терминът "неплатежоспособност" се определя от националното законодателство и практика.

3. Исковете на работниците по тази разпоредба включват най-малко:

а) исковете за възнаграждения за определен период преди несъстоятелността или предсрочното освобождаване, който не може да бъде по-малък от три месеца при заплащане, включващо надбавки, и осем седмици при гарантирано минимално заплащане;

б) искове за възнаграждения за работа в празнични дни, дължими за годината на възникване на неплатежоспособността или предсрочното освобождаване;

в) искове за суми, дължими за други видове платени отсъствия, свързани с определен период преди неплатежоспособността или предсрочното освобождаване, който не може да бъде по-малък от три месеца при заплащане, включващо надбавки, и осем седмици при гарантирано минимално заплащане.

4. Националните закони или подзаконови актове могат да ограничат закрилата на исковете на работниците до определен размер, който трябва да бъде на социално приемливо равнище.

Член 26

Този член не изисква договарящите страни да въведат съответно законодателство.

Алинея 2 не се отнася за сексуален тормоз.

Член 27

Този член се прилага по отношение на работещи мъже и жени, които имат семейни задължения във връзка с децата, които са на тяхна издръжка, както и по отношение на други членове на тяхното семейство, които очевидно се нуждаят от грижи и помощ в случаите, когато тези отговорности ограничават възможността им да се подготвят, да навлезнат, да участват или да напреднат в стопанска дейност. Изразите "деца на издръжка" и "други членове на тяхното семейство, които очевидно се нуждаят от техните грижи и помощ", се отнасят за лицата, определени като такива съгласно националното законодателство на дадената договаряща страна.

Членове 28 и 29

За целите на прилагането на тези членове изразът "представители на работниците" включва лицата, които са признати за такива от националното законодателство или практиката.

Част III

Хартата съдържа правни задължения от международен характер, прилагането на които подлежи на контрол единствено съгласно разпоредбите на част IV от същата.

Член А, ал. 1

Номериранияте параграфи могат да съдържат членове само с една алинея.

Член В, ал. 2

За целите на ал. 2 на член В разпоредбите на ревизираната харта съответстват на разпоредбите на хартата с един и същ номер на члена или алинеята с изключение на:

- а) чл. 3, ал. 2 от ревизираната харта съответства на чл. 3, ал. 1 и 3 на хартата;
- б) чл. 3, ал. 3 от ревизираната харта съответства на чл. 3, ал. 2 и 3 на хартата;
- в) чл. 10, ал. 5 от ревизираната харта съответства на чл. 10, ал. 4 на хартата;
- г) чл. 17, ал. 1 от ревизираната харта съответства на чл. 17 от хартата.

Част V

Член Е

Диференцирано отношение, основано на обективни и целесъобразни основания, не се счита за дискриминационно.

Член F

Изразът "в случай на война или обществена опасност" се разбира така, че да включва и случаите на опасност от война.

Член I

Работниците, които са изключени съгласно допълнението към чл. 21 и 22, не се вземат предвид при установяване на засегнатите работници.

Член J

Терминът "изменение" е разширен, така че да включва и допълването на хартата с нови членове.

ДОПЪЛНИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ

към Европейската социална харта относно системата за колективни искиове

ПРЕАМБЮЛ

Страните - членки на Съвета на Европа, подписали този протокол към Европейската социална харта, открита за подписване в Торино на 18 октомври 1961 г. (назовавана по-нататък "хартата");

решени да предприемат нови мерки за подобряване на ефикасното упражняване на социалните права, гарантирани от хартата;

считайки, че тази цел би могла да бъде постигната по-конкретно чрез установяването на процедура за колективни искиове, която би укрепила участието на работодателите и работниците, и неправителствените организации,

се споразумяха за следното:

Чл. 1. Договарящите страни по този протокол признават правото на следните организации да предявяват искиове във връзка с незадоволително прилагане на хартата:

а) международни организации на работодатели и работници, упоменати в чл. 27, ал. 2 от хартата;

б) други международни неправителствени организации, които имат консултативен статус към Съвета на Европа и са вписани в списък на Правителствения комитет с такава цел;

с) представителни национални организации на работодатели и на работници в юрисдикцията на договарящите страни, срещу които те внасят иск.

Чл. 2. (1) Всяка договаряща страна може, като изрази своето съгласие да се обвърже с този протокол, в съответствие с постановките на чл. 13, или като към даден момент по-късно декларира, че признава правото на всяка друга представителна, национална, неправителствена организация в нейната юрисдикция, която има конкретна компетентност по въпросите, третиращи от хартата, да внася иски срещу нея.

(2) Такива декларации могат да бъдат направени за определен срок.

(3) Декларациите се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа, който предава копия на договарящите страни и ги публикува.

Чл. 3. Международни и национални неправителствени организации, упоменати съответно в чл. 1, буква "б" и чл. 2, могат да внасят иски съгласно процедурата, предписана от горепосочените положения, единствено по такива въпроси, по отношение на които те са признати като притежаващи конкретна компетентност.

Чл. 4. Искът трябва да бъде внесен писмено, да се основава на постановка от хартата, приета от съответната договаряща страна, и да показва в какво отношение последната не е осигурила задоволително прилагане на тази постановка.

Чл. 5. Всеки иск трябва да бъде адресиран до генералния секретар, който потвърждава получаването му, уведомява съответната договаряща страна и го предоставя незабавно на Комитета на независимите експерти.

Чл. 6. Комитетът на независимите експерти може да изиска от съответната договаряща страна и организацията, внесла иска, да представят писмена информация и становища относно допустимостта на иска в такъв срок от време, какъвто предпише.

Чл. 7. (1) Ако реши, че една жалба е допустима, Комитетът на независимите експерти уведомява договарящите страни по хартата чрез генералния секретар. Той изисква от съответната договаряща страна и организацията, внесла иска, да представят в такъв срок, какъвто предпише, всички съответни писмени обяснения или информация и коментарите, които искат да направят другите договарящи страни по този протокол в същия срок.

(2) Ако искът е внесен от национална организация на работодатели или професионален съюз или друга национална или международна неправителствена организация, Комитетът на независимите експерти уведомява и международната организация на работодатели или професионални съюзи, посочени в ал. 2 на чл. 27 от хартата, чрез генералния секретар и ги поканва да представят становища в срок, какъвто предпише.

(3) На основата на обясненията, информацията или становищата, представени съгласно предходните ал. 1 и 2, въпросната договаряща страна и организацията, внесла иска, могат да представят допълнителна писмена информация или съображения в срок, който бъде предписан от Комитета на независимите експерти.

(4) В хода на проучване на иска Комитетът на независимите експерти може да организира слушане с представители на страните.

Чл. 8. (1) Комитетът на независимите експерти изготвя доклад, в който описва предприетите от своя страна стъпки, за да провери иска, и излага своите заключения дали въпросната договаряща страна е осигурила задоволителното приложение на постановката от хартата, посочена в иска.

(2) Докладът се изпраща на Комитета на министрите. Също така се предоставя на организацията - вносителка на иска, и на договарящите страни по хартата, които не са свободни да го публикуват.

Същият се предоставя на Парламентарната асамблея и се публикува по същото време, както и резолюцията по чл. 9 или не по-късно от четири месеца след като бъде предаден на Комитета на министрите.

Чл. 9. (1) На базата на доклада на Комитета на независимите експерти Комитетът на министрите приема резолюция с мнозинство от гласуващите. В случай че Комитетът на независимите експерти намери, че хартата не е била прилагана по задоволителен начин, Комитетът на министрите приема с мнозинство от 2/3 от гласуващите препоръка към въпросната договаряща страна. В двата случая правото на глас се ограничава до договарящите страни по хартата.

(2) По искане на въпросната договаряща страна Комитетът на министрите може да реши, когато докладът на Комитета на независимите експерти поражда нови въпроси, с мнозинство от 2/3 от договарящите страни по хартата, да консултира Правителствения комитет.

Чл. 10. Въпросната договаряща страна предоставя информация за мерките, които е предприела в изпълнение на препоръката на Комитета на министрите в следващия доклад, който представя пред генералния секретар съгласно чл. 21 от хартата.

Чл. 11. Членове 1 - 10 от този протокол се прилагат също по отношение на членовете от част II от първия допълнителен протокол към хартата по отношение на държавите, които са страни по настоящия протокол, до обхвата, до който тези членове са приети.

Чл. 12. Държавите - страни по този протокол, считат, че встъпителният параграф на приложението към хартата относно част III е, както следва:

"Разбира се, че хартата съдържа правни задължения от международен характер, прилагането на които се предоставя само на надзора, предвиден в част IV от същата и в постановките по този протокол."

Чл. 13. (1) Този протокол е открит за подписване от страните - членки на Съвета на Европа, присъединили се към хартата, които могат да изразят своето съгласие да бъдат обвързани чрез:

а) подписване без поставяне на условие, като ратификация, приемане или одобряване или

б) подписване, при условие на последваща ратификация, приемане или одобряване, последвано от ратификация, приемане или одобряване.

(2) Страна - членка на Съвета на Европа, би могла да не изрази своето съгласие да се обвърже с този протокол, без предварително или същевременно да е ратифицирала хартата.

(3) Актовете за ратификация, приемане или одобряване се депозират при генералния секретар на Съвета на Европа.

Чл. 14. (1) Този протокол влиза в сила в първия ден от месеца, следващ изтичането на период от един месец след датата, на която 5 страни - членки на Съвета на Европа, са изразили своето съгласие да бъдат обвързани от протокола в съответствие с постановките на чл. 13.

(2) По отношение на всяка страна членка, която по-късно изрази своето съгласие да бъде обвързана от нея, протоколът влиза в сила в първия ден от месеца след изтичането на период от един месец след датата на депозирането на акта за ратификация, приемане или одобряване.

Чл. 15. (1) Всяка страна може по всяко време да денонсира този протокол чрез уведомление, адресирано до генералния секретар на Съвета на Европа.

(2) Такова денонсиране е в сила от първия ден на месеца след изтичане на период от 12 месеца от датата на получаване на такова уведомление от генералния секретар.

Чл. 16. Генералният секретар на Съвета на Европа уведомява страните - членки на Съвета на Европа, за:

- a) всяко подписване;
- b) депозирането на всеки акт за ратификация, приемане или одобряване;
- c) датата на влизане в сила на този протокол в съответствие с чл. 14;
- d) всеки друг акт, уведомление или декларация, отнасящи се до този протокол.

В потвърждение на настоящото, долуподписаните, надлежно упълномощени за това, подписаха този протокол.

Изготвен в Страсбург на 9 ноември 1995 г. на английски и френски език, като и двата текста имат еднаква сила, в един екземпляр, който се депозира в архивите на Съвета на Европа. Генералният секретар на Съвета на Европа предава заверени копия на всяка страна - членка на Съвета на Европа.